

FARZAND TARBIYASI-JAMIYAT KO‘ZGUSI!

*Islomova Gulrux Bahodirovna**Buxoro viloyati Olot tumani 27-maktab psixologi***ANNOTATSIYA**

Mazkur maqolada farzand tarbiyasining jamiyat rivojidadagi o‘rni, oilaning tarbiyaviy funksiyalari hamda sog‘lom shaxs shakllanishiga ta’sir etuvchi psixologik omillar yoritiladi. Farzand tarbiyasi orqali jamiyatning ma’naviy va ijtimoiy holati aks etishi tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: tarbiya, oila, farzand, jamiyat, psixologiya, qadriyat, xulq-atvor, ijtimoiy muhit.

KIRISH

Farzand tarbiyasi har bir jamiyatning kelajagini belgilovchi eng muhim omillardan biridir. Bola qanday tarbiya olsa, kelajakda shunday shaxs bo‘lib shakllanadi. Shu sababli “farzand tarbiyasi – jamiyat ko‘zgusi” degan fikr bejiz aytilmagan. Oila bola tarbiyasining birinchi va eng asosiy muhitidir. Bola dastlabki axloqiy qadriyatlarni, muomala madaniyatini va hayotga bo‘lgan munosabatni oilada o‘rganadi. Ota-onaning shaxsiy namunasi farzand tarbiyasida eng kuchli ta’sir etuvchi omil hisoblanadi.

Psixologik jihatdan bola ko‘proq ko‘rgan va eshitgan narsasini o‘zlashtiradi. Agar oilada mehr, hurmat va tinchlik hukm sursa, bola ham shunday ijobiy xususiyatlarga ega bo‘lib voyaga yetadi. Aksincha, nizoli va beqaror muhit bolada asabiylik va ishonchsizlikni shakllantiradi.

Jamiyat ham tarbiya jarayonida muhim rol o‘ynaydi. Maktab, do‘stlar va ijtimoiy muhit bolaning dunyoqarashi va xulq-atvorini shakllantirishga katta ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli tarbiya faqat oilaning emas, balki butun jamiyatning vazifasidir.

Farzand tarbiyasida milliy va ma’naviy qadriyatlarning o‘rni juda katta. O‘z xalqining urf-odatlarini, an’analarini va tarixini bilgan bola vatanparvar, mas’uliyatli va ijtimoiy faol shaxs bo‘lib shakllanadi.

Shuningdek, tarbiya jarayonida psixologik yondashuv ham muhimdir. Bolaning yosh xususiyatlarini hisobga olish, uni rag‘batlantirish va tushunish orqali ijobiy xulq shakllantiriladi. Bola tarbiyasi inson hayotining eng muhim va mas’uliyatli jarayonlaridan biri hisoblanadi. Har bir jamiyatda farzandlarning to‘g‘ri tarbiyalanishi, ular ma’naviy-axloqiy, ijtimoiy va intellektual jihatdan rivojlanishi davlatning mustahkamligi va farovonligining asosi sanaladi. Shu boisdan bola tarbiyasi nafaqat oilaning, balki maktab, jamiyat va davlatning ham ustuvor vazifalaridan biridir. Oila – bolaning birinchi va eng muhim tarbiya muhitidir. Aynan oilada bola hayotga bo‘lgan

qarashlarni, axloqiy qadriyatlarni, odob-axloq va mehnatsevarlik kabi fazilatlarni egallaydi. Oilada shakllangan shaxsiy xususiyatlar, uning ichki dunyosi, muloqot madaniyati va psixologik holati bola kelajakda maktabda va jamiyatda o'z o'rnini topishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, oilaning tarbiyaviy roli hech qachon kamaymaydi, aksincha, zamonaviy davr talablari asosida uning ahamiyati yanada ortmoqda. Maktab esa bolaning ijtimoiy hayotga kirishish, bilim olish, dunyoqarashini kengaytirish va mustaqil fikrlashni rivojlantirish muhim maskani hisoblanadi. Maktabdagi ta'lim-tarbiya jarayoni oilaning tarbiyaviy ishlarini qo'llab-quvvatlash va mustahkamlashga xizmat qilishi zarur. Shu sababli, maktab va oila o'rtasida samarali, muntazam va uzviy hamkorlikni yo'lga qo'yish bugungi ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biriga aylangan.

Zamonaviy jamiyatda o'smirlarning yuzaga kelayotgan turli ijtimoiy va psixologik muammolari, texnologiyalar tez rivojlanishi, axborot oqimining ko'pligi va boshqa omillar ularning tarbiyasi va ta'limida yangi yondashuvlarni talab qilmoqda. Bu esa maktab va oilaning birgalikda ishlashini yanada dolzarb qilmoqda. Maktab bilan oilaning hamkorligi bolalarning psixologik barqarorligi, o'z-o'zini anglash, ijtimoiy muvozanatni saqlashda muhim rol o'ynaydi.

Oila bolani tarbiyalashda birinchi va eng asosiy muhitdir. U yerda bola birinchi marta atrof-muhit bilan tanishadi, ijtimoiy qoidalarni o'rganadi va axloqiy qadriyatlarni egallaydi. Ota-ona muhiti bolalarning shaxsiy xususiyatlarini shakllantirishda, ularning hissiy va intellektual rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Oilada beriladigan ta'lim-tarbiya asoslari bola kelajakdagi maktabdagi muvaffaqiyatlari va jamiyatga moslashishiga ta'sir ko'rsatadi.

Oilada o'zaro hurmat, mehr-muhabbat, muloqotning samarali shakllari bolalar ongida ijobiy psixologik muhit yaratadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ota-ona bilan doimiy va iliq munosabatlar o'smirlarning ruhiy barqarorligini ta'minlaydi, ularning ijtimoiy faolligini oshiradi. Maktab bolaga yangi bilimlarni berish bilan birga, uning ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantirish, jamiyat me'yorlariga moslashishiga yordam berish vazifasini bajaradi. Maktab ta'limi orqali bola mustaqil fikrlashni o'rganadi, o'z qobiliyatlarini kashf etadi va tengdoshlar bilan munosabatlarni rivojlantiradi.

Pedagoglar o'z faoliyatida bolaning individual xususiyatlarini hisobga olib, tarbiyaviy ishlarni amalga oshirishi lozim. Maktabdagi tarbiyaviy ishlar bolaning axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarini shakllantirishga qaratilgan bo'lib, oilada berilayotgan tarbiya bilan uyg'unlashgan bo'lishi muhimdir. Bola tarbiyasida maktab va oila o'rtasida doimiy va samarali hamkorlik o'rnatish — yosh avlodning barkamol shaxs sifatida shakllanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Hamkorlikning asosiy shakllari sifatida ota-ona yig'ilishlari, pedagog va ota-ona uchrashuvlari, umumiy tadbirlar, konsultatsiyalar va ta'lim jarayoniga ota-onalarni jalb qilish ko'rsatiladi.

Samarali hamkorlik bolaning o'quvdagi muvaffaqiyatini oshiradi, uning maktabga bo'lgan munosabatini ijobiy tomonga o'zgartiradi va ijtimoiy muhitga tez moslashishiga yordam beradi. Shuningdek, oilaning ta'limdagi faol ishtiroki bolaning o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi va mustaqil fikrlashga rag'batlantiradi. Biroq, maktab va oila o'rtasidagi hamkorlik har doim ham samarali bo'lavermaydi. Ba'zi ota-onalar ta'lim jarayonida yetarlicha faol ishtirok etmasligi, pedagoglar va ota-onalar o'rtasida muloqot yetishmasligi, oilaviy muammolar, vaqt yetishmasligi kabi sabablar hamkorlikni qiyinlashtiradi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun pedagoglar va maktab rahbariyati ota-onalarni ta'lim jarayoniga jalb etishning yangi usullarini ishlab chiqishi, oila va maktab o'rtasida samarali muloqot kanallarini yaratishi zarur. Shuningdek, oilalarni tarbiyaviy jarayonga faollashtirish uchun ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, treninglar o'tkazish ham foydali bo'ladi. Oila muhitining ijobiy yoki salbiy ta'siri bolaning shaxsiyati, xarakteri, qobiliyatlari va odatlarining shakllanishida muhim omildir. Mehribon va qo'llab-quvvatlovchi oilada tarbiyalangan bolalar o'zlariga ishonchi baland, boshqalar bilan do'stona munosabatda bo'ladigan, mas'uliyatni his qiladigan shaxslar bo'lib yetishadi. Aksincha, oilada nizolar, zo'ravonlik yoki e'tiborsizlik mavjud bo'lsa, bola ijtimoiy jihatdan muammoli va psixologik jihatdan noaniq holatda bo'lishi mumkin.

Shu bois, maktab bilan oila o'rtasidagi samarali hamkorlik nafaqat o'quv jarayonini yaxshilash, balki bolalarning ruhiy holatini doimiy nazorat qilish va qo'llab-quvvatlash imkonini beradi. Pedagoglarning ota-onalar bilan faol va samimiy muloqot o'rnatishi bola ta'limi sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Pedagoglar o'z faoliyatlarida ota-onalarni bolaning o'quvdagi holati, qiyinchiliklari, ijtimoiy va psixologik rivojlanishi haqida muntazam xabardor qilib borishi kerak. Shuningdek, pedagoglar ota-onalarni ta'lim-tarbiya jarayoniga jalb qilishda individual yondashuv qo'llashi lozim. Masalan, ota-onalar uchun maxsus seminarlar, konsultatsiyalar tashkil etish, oilaviy tadbirlarda faol ishtirok etishni rag'batlantirish kabi usullar samarali hisoblanadi. Hozirgi kunda oilalar va maktablar oldida yangi muammolar paydo bo'lmoqda. Masalan, ijtimoiy tarmoqlarning tarqalishi, oilaviy tarbiya o'rning zaiflashishi, ota-onalarning ish bandligi va maktabga vaqt ajratmasligi, shuningdek, o'quvchilarning psixologik stresslari kabi holatlar bola rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Bunday sharoitda pedagoglar va ota-onalar birgalikda bolalarni axborot vositalaridan oqilona foydalanishga o'rgatish, ularning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish uchun qo'shimcha trening va mashg'ulotlar tashkil etishlari zarur.

Bola tarbiyasida oila va maktab o'rtasidagi hamkorlik muhim ahamiyatga ega bo'lib, bolaning shaxs sifatida to'laqonli rivojlanishini ta'minlashda asosiy omillardan biridir. Oila bolaga birinchi tarbiya muhitini yaratadi va uning axloqiy, ijtimoiy hamda psixologik rivojlanishiga asos soladi. Maktab esa ushbu tarbiyaviy jarayonlarni davom ettirib, bolani bilim va ijtimoiy ko'nikmalar bilan boyitadi. Samarali hamkorlik

o'quvchining o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi, uning ijtimoiy moslashuviga yordam beradi va uning ruhiy salomatligini mustahkamlaydi. Shu bois, maktab va oila o'rtasida uzviy aloqani o'rnatish, ota-onalarni ta'lim jarayoniga faol jalb etish, pedagoglar bilan yaqin hamkorlikda ishlash pedagogik jarayonning muvaffaqiyati uchun muhim shart hisoblanadi. Maktab va oila o'rtasidagi hamkorlikdagi muammolarni bartaraf etish va o'zaro ishonch asosida ishlash uchun har ikki tomon ham o'z zimmasidagi mas'uliyatni chuqur anglab, birgalikda ish olib borishi zarur. Shu tariqa, yosh avlodning barkamol, ijtimoiy faol va ma'naviy yetuk shaxs bo'lib voyaga yetishiga xizmat qilish mumkin.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, farzand tarbiyasi jamiyatning ma'naviy qiyofasini belgilaydi. Sog'lom tarbiya orqali barkamol avlodni shakllantirish va jamiyat taraqqiyotini ta'minlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI :

1. Toshpulatov B. Ta'limda maktab-oila hamkorligi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – 210 b
2. Karimova N. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2021. – 300 b
3. Isroilova, D. M. (2021). *Shaxs rivojlanishiga ta'sir qiluvchi omillar*. Toshkent: Ilm Ziyo.
4. Ergashov, O. A. (2020). *Psixologiyaga kirish*. Toshkent: Fan va texnologiya..
5. Ziyo.net